

із цього приводу у будь-якому суспільстві полягає у тому, що одна його частина приймає право на легітимне насильство, тоді як інша — категорично заперечує саму думку його застосування, навіть якщо така міра здається цілком адекватною та рівносильною, а головне — справедливою. Доводиться дійти сумного висновку, що, оскільки відчуження перш за все є відчуженням людини від її сутності, то неадекватність реакції на несправедливість і відчуження полягає у тому, що так чи інакше, але у такому разі здійснюється немовби рух людини назад — в біологічну форму буття, де свобода людиною розуміється як нестримане свавілля, помста і жорстокість. Насильство або примус безпосередньо руйнують самі себе у своєму понятті як вияв волі, який усуває вияв або буття волі. Тому насильство чи примус в абстрактному плані є неправомірними.

ТОКАР Л. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри філософії

ПРАЦЯ В ФІЛОСОФСЬКОМУ ВИМІРІ

Дослідження праці проводилося в різних напрямках: психологами, соціологами, правознавцями, економістами. Саме в економічному ракурсі дослідження праці призвело до формування уявлення про людину як річ, або спосіб створення певного результату у вигляді блага в угоду іншим: більшості, багатіям. Робочий час, за який людина витрачає свої робочі сили, час відпочинку (для поповнення робочих сил) та еквівалент компенсації за втрачені робочі сили людини — поняття, якими оперують економісти. Подекуди визрівали наукові дослідження особистості робітника і в юридичній науці, які були спрямовані на виявлення його потреб, але і ці погляди є досить односторонніми і неповними, адже, розглядаючи антагонізм інтересів працівників і роботодавців вбачили в них лише протиріччя, а не єдність протилежностей, а також розглядали складові поза самою системою праці. Продовжують цю традицію дослідники теорії трудової організації, в праці вони також протиставляють дві групи інтересів: інтереси господарів (інтереси компанії) та інтереси виконавців (людський фактор). І будь-які дослідження в сфері організації праці, зводилися до того, що людський фактор цікавив підприємці перш за все під кутом зору прибутку.

На нашу думку саме філософське розуміння праці дає можливість розглянути її не тільки як предметну діяльність, але і як процес створення своєї соціальної і індивідуальної суб'єктності, як способу самореалізації та актуалізації буття людини як особистості в світі, як складної

системи, яка діє в вирі діалектичного поєднання одиничного та загального. Звичайно, філософський підхід не виключає погляд на працю як на матеріально-виробничу діяльність. Тобто, коли вона є обмеженою виробництвом засобів виробництва, відтворенням засобів вжитку і засобів праці для виробництва засобів вжитку. Таке трактування з одного боку розкриває історичне значення праці, адже для людини, як біосоціальної істоти, праця забезпечувала виживання в різних історичних епохах. Звідси і перевага матеріального виробництва над всіма іншими продовж довгого періоду. Таке сприйняття праці було поширене в індустріальний період, що стало однією з причин антропологічної кризи ХХ ст. та сформувало розуміння праці як відчуженої діяльності. Такому розумінню притаманне уявлення про працю як засіб існування, як зовнішнє по відношенню до людини заняття, що не належить її сутності, і її поневоле. Філософи, які сприймали працю виключно як матеріально-виробничу діяльність, найчастіше доходили висновку, що на зміну праці має прийти творча діяльність, яка протистоїть праці і є способом зняття відчуження. Але суспільно-корисний характер праці одночасно робить її духовною потребою людини. Саме в процесі праці людина знаходить своє самовираження.

В цілепокладанні, як основній характеристиці праці проявляються основні її атрибути: творчість і свобода. Цілепокладання праці потрібно розглядати не тільки з точки зору діяльності, яка реалізує ціль (доцільність), але й з точки зору цілі, яку слід реалізувати, з точки зору належного. Врешті, з поміж інших потрібно виокремити мету всезагального змісту, і — перш за все — «всезагальне благо». При цьому «всезагальна ціль» сприймається як орієнтир щодо того, що саме людині слід здійснювати, чого їй слід бажати, з чим вона має погоджувати свою діяльність і ті цілі, які вона в цій діяльності здійснює. Врешті таке розуміння дає змогу перейти від економічного до філософсько-етичного розуміння цілепокладання.

Цілепокладання пов'язане зі встановленням мети, яка в свою чергу залежить від творчого потенціалу, творчої уяви людини. Творчий потенціал є інтегруючим елементом і виражає міру перетворюючої сутності людини. Але наявність потенціалу ще не каже наскільки повно він буде реалізований. Свою силу творчої уяви будь-яка людина намагається втілити у загальному та значимому для інших людей результаті. Але розуміння загального і значимого має бути співзвучним, розумінню відповідальності за ще не створені наслідки (продукти) своєї праці. Отже творчість потребує відповідальності. І перш за все ця відповідальність проявляється в прагненні через творчо-створюючу діяльність бути конструктивним учасником процесу становлення всього універсального буття. Як справедливо зазначає О. А. Івакін, творча уява є «вихідним», «що породжує собою всі інші» структурним елементом свідомості. Свідомість постає ідеальним компонентом трудової діяльності, відносно

самостійною (ідеальною) формою діяльності. Ідеальна форма трудової діяльності проявляє себе через ідеальний образ ще не створеної, але бажаної речі та ідеальний образ здібностей, вміння тої чи іншої людини цю річ створити, вміння рухатися за логікою тої чи іншої речі (Ивакин А. А. Диалектическая философия: Монография. — Издание 2-е, перераб. и доп. — Одесса: Феникс; Суми: Університетська книга; М.: ТрансЛит, 2007. — С. 104–118). Носієм свідомості є людина. Але, яке розуміння ми вкладаємо в поняття людина, адже в межах одного поняття вміщуються різні його розуміння? Індивід, індивідуальність і особистість — три сходинки в розумінні людини. Людина як індивід є таким особливим, в якому превалює момент «абстрактної всезагальності»: її відмінність від інших людей не є конститутивним атрибутом; навпаки — основною є тотожність з іншими. Людина як індивідуальність є таке особливе, в якому домінує елемент абстрактної одиничності: її відмінність і є конститутивним атрибутом людини. В такій людині унікальність і індивідуальність знаходяться в тісному взаємозв'язку. При цьому індивідуальність може в етичному плані бути не лише позитивною, але й негативною, спрямованою на зло, чи взагалі нейтральною. Людина як особистість — таке особливе, в якому основою і конститутивним моментом постає конкретна всезагальність не замкнена ні на тотожності з іншими, ні на відмінності від них. Особистість розкриває в собі універсум. В особистості, рівень потреб і корисності підпорядкований спрямовано-ціннісному, а обидва вони — вищому сенсоутворюючому рівню. Основними атрибутами особистості є свобода, відповідальність, творчість і духовність, які в повній мірі розкриваються в праці. Врешті, праця — це спосіб олюднення людини, який виражається у реалізації сутнісних сил людини, його самореалізації і спрямована на розгортання та актуалізацію нового соціального буття — особистості (як мікрокосмосу).

КОЛЕСНИКОВА Ю. С.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
ассистент кафедры философии

СОБСТВЕННОСТЬ КАК УСЛОВИЕ РЕАЛИЗАЦИИ СВОБОДЫ ЛИЧНОСТИ

Собственность связана практически со всеми сферами человеческой жизни. Любое творчество становится невозможным без наличия у человека собственности, и следовательно, возможность реализации человеком его интеллектуального творческого потенциала напрямую связана с собственностью. Становление института собственности тесно